

Francesco Pasetti

Investigador principal, CIDOB
@PasettiF

La immigració és un dels temes clau de les properes eleccions europees. De fet, tal com ens expliquen Krastev i Leonard (2024), la migració és una de les cinc «crisis existencials» que actualment preocupen l'electorat europeu, juntament amb la crisi econòmica, climàtica, sanitària i de seguretat. Segons aquests autors, el resultat de les eleccions del juny estarà determinat més per aquests temors que per l'eix ideològic dreta-esquerra.

El que sorprèn de la qüestió de la immigració, en comparació amb les altres crisis, és la seva prominència en el debat polític, fins al punt que, en diversos contextos nacionals, les eleccions europees s'han arribat a plantejar com un referèndum sobre la qüestió. Jordan Bardella, mà dreta de Marine Le Pen i número u de la llista del Reagrupament Nacional, ho va deixar molt clar al míting que va obrir la seva campanya electoral: «És evident que [aquestes eleccions] constitueixen un referèndum contra la submersió migratòria» (Bassets, 2024).

La força del discurs antiimmigració

Reflexionar sobre la importància del tema migratori en el debat polític porta també a interrogar-se sobre les causes d'un discurs polític que és fonamentalment hostil vers la immigració. La qüestió es fa encara més intrigant si es considera el pes electoral del tema migratori: un pes significatiu, però tot i així relatiu i inferior al d'altres crisis, seguint Krastev i Leonard. El desconcert és encara més gran si es té en compte la contribució de la població immigrant a la societat europea i als seus estats membres, per exemple, en termes demogràfics (frenant el procés d'envelliment de la població), econòmics (satisfent la demanda de sectors específics del mercat) i de benestar (a través de contribucions fiscals netes) (Kancs i Lecca 2017 i OECD, 2022).

Acceptant que la migració és un debat fonamental per entendre el context polític europeu, és necessari plantejar-se dues qüestions: per què la immigració és tan determinant en el debat polític?, i per què es parla tant i tan malament de la immigració?

El que sorprèn de la qüestió de la immigració, en comparació amb les altres crisis, és la seva prominència en el debat polític, fins al punt que, en diversos contextos nacionals, les eleccions europees s'han arribat a plantejar com un referèndum sobre la qüestió.

La resposta rau en una pluralitat de raons. Abordar-les permet obrir una reflexió profunda, que va més enllà del context electoral actual i planteja interrogants sobre el futur de la Unió Europea (UE).

La primera raó té a veure amb l'ascens del populisme de dreta i dreta radical, que ha fet de la lluita contra la immigració el seu principal cavall de batalla propagandístic i electoral. En poques paraules: es parla tant i tan malament de la immigració perquè ha augmentat el pes polític i institucional dels qui van apostar per aquest discurs. Al tauler polític europeu, aquesta tendència es manifesta en el creixement del partit dels Conservadors i Reformistes Europeus (CRE) i del d'Identitat i Democràcia (ID), i dels grups que porten el mateix nom al Parlament Europeu. Aquests partits i grups parlamentaris comparteixen el mateix discurs antiimmigració, construït sobre la por a la desaparició de la identitat nacional i forjat en la lògica del nosaltres *contra* ells. Segons les darreres enquestes (Cunningham *et al.*, 2024; Garsha, 2023), CRE i ID plegats podrien esdevenir la segona força política de l'hemicicle. Els èxits de l'ID vindrien del Partit per la Llibertat dels Països Baixos, que continua creixent després de la seva victòria a les eleccions nacionals, i del S.O.S. Romania, que podria aconseguir dos escons. Això el convertiria en el tercer grup parlamentari. D'altra banda, si Fidesz, a Hongria, finalment decidís unir-se al CRE, partit que presideix Giorgia Meloni, el seu grup al Parlament Europeu es podria beneficiar de divuit escons més. Avui dia, els partits de dreta radical lideren les enquestes a països com Àustria, Itàlia, França i Polònia, i s'esperen resultats significatius també a Alemanya, Espanya, Portugal i Suècia.

La segona raó, estretament vinculada a la primera, té a veure amb l'atenció que rep qui parla (tant i malament) d'immigració, i entronca amb la relació perversa que uneix la política i els mitjans de comunicació. Ho explica molt clarament Ruth Wodak, una de les veus més reconegudes en l'àmbit acadèmic en relació amb el discurs polític sobre la immigració, al seu llibre *La Política de la Por*. En els temps de la *media-democracy* —en què les paraules valen més que els fets, i el funcionament polític de la democràcia es troba cada vegada més subjecte a la *performance* individual, mediàticament atractiva— el discurs antiimmigració s'imposa als mitjans de comunicació a través d'un mecanisme pervers. Davant d'un missatge racista o xenòfob d'un representant polític, els mitjans de comunicació estan en escac: si, d'una banda, decideixen no informar-ne, podrien ser percebuts com si l'estiguessin censurant; si, de l'altra, decideixen donar-ne la informació, inevitablement acaben contribuint a la seva difusió. Això permet als partits populistes de dreta radical marcar l'agenda i distreure els mitjans de comunicació i el públic d'altres qüestions importants (Wodak, 2015).

La tercera raó arrela en un dels trets característics de les democràcies occidentals del segle XXI, que connecta l'ascens dels partits de dreta radical amb les polítiques d'identitat. Gennaioli i Tabellini (2023) ho descriuen molt bé en un article recent centrat en el cas estatunidenc. Aquests autors demostren com la metamorfosi de la identitat social de l'electorat, de la classe a la cultura, explica, d'una banda, l'augment del conflicte sobre les qüestions identitàries entre votants i entre partits, i, de l'altra, l'atenuació simultània del conflicte polític sobre les qüestions d'equitat (tot i l'augment de la desigualtat). En poques paraules,

a les urnes, la ciutadania concedeix cada vegada més importància a les qüestions identitàries i culturals en comparació amb les econòmiques i de classe. Aquest canvi en la demanda electoral s'ha reflectit en l'oferta política dels partits en termes de programes i propaganda. És en el pas de les polítiques de redistribució del segle xx a les polítiques de reconeixement del segle XXI —per dir-ho en paraules de Nancy Fraser (1997)— que el discurs antiimmigració es referma com un element central i *necessari* de la contesa política. L'ascens gairebé simultani de Donald Trump als EUA, del Brexit al Regne Unit, de Marine Le Pen a França, i de Matteo Salvini a Itàlia il·lustren clarament l'abast d'aquest procés, així com el seu caràcter estructural.

L'última raó es refereix a la falta d'oportunitat política d'un discurs alternatiu sobre la immigració i té a veure tant amb les dinàmiques del tradicional eix dreta-esquerra, com amb la relació entre els vells partits *mainstream* i els nous partits populistes de dreta radical. Gennaioli i Tabellini, a l'estudi citat, ens expliquen el primer aspecte. Una altra conseqüència del canvi en la identitat social dels votants, de la classe a la cultura, és el realineament dels electors de classe baixa de l'esquerra a la dreta. D'una banda, aquesta nova demanda electoral identitària i nativista representa un incentiu perquè els partits de dreta mobilitzin un discurs antiimmigració per captar les classes baixes; de l'altra, inevitablement, representa un desincentiu per als partits d'esquerra per promoure un discurs alternatiu, pel risc de perdre ascendència sobre el mateix electorat. En poques paraules, si l'enfrontament entre civilitzacions substitueix la lluita de classes, per als partits d'esquerra es torna problemàtic avançar amb discurs i polítiques alternatives sobre la qüestió migratòria.

Finalment, els partits de dreta radical tenen un *efecte crida* sobre els partits *mainstream* (especialment aquells que orbiten entre el centre i la centredreta), atraient-los cap a posicions similars en matèria d'immigració. Kyung Joon (2015) precisa els detalls d'aquesta dinàmica analitzant l'evolució dels principals programes polítics a setze països europeus durant tres dècades entre els segles xx i XXI. Però per adonar-se d'això, és suficient veure algunes de les últimes declaracions dels exponents del Partit Popular Europeu (PPE). «La nostra identitat nacional està oberta, però no a la venda» deien a principis de març, anticipant un gir restrictiu en matèria migratòria amb l'objectiu de frenar la fugida de vots cap als partits de dreta radical (Sahuquillo, 2024). Ja sigui des de l'esquerra o des del centredreta, el camí que porta a un discurs alternatiu sobre la immigració és un carreró sense sortida.

Conseqüències del resultat electoral

Després de les properes eleccions, les veus populistes de la dreta radical se sentiran amb més contundència que a qualsevol altre moment des de les primeres eleccions directes al Parlament Europeu l'any 1979 (Cunningham *et al.*, 2024). Els sondejos no semblen deixar dubtes sobre aquest tema. L'ascens de la dreta, reflectit en l'augment de l'ID i el CRE, es produirà a expenses de tots els partits restants que, en major o menor grau, veuran reduïda la seva representació parlamentària. El desplaçament cap a la dreta del baricentre ideològic del Parlament anticipa la consagració i la institucionalització del discurs antiimmigració.

A les urnes, la ciutadania concedeix cada vegada més importància a les qüestions identitàries i culturals en comparació amb les econòmiques i de classe. Aquest canvi en la demanda electoral s'ha reflectit en l'oferta política dels partits en termes de programes i propaganda.

Fins al dia d'avui, l'evolució de la governança migratòria europea ha estat un lent però inexorable camí cap al projecte de l'Europa-fortalesa. Al llarg d'aquest camí, les fronteres europees s'han tornat més inaccessibles, les rutes migratòries s'han fet més perilloses, i la seguretat de la ciutadania europea s'ha perseguit, cada cop més descaradament, a costa dels drets i la vida de les persones migrants.

Les conseqüències d'aquest resultat electoral, tanmateix, no es produiran només en relació amb el discurs, sinó també respecte a polítiques concretes. En el camp migratori, serà crucial veure com la configuració parlamentària es reflectirà en l'àmbit de les llibertats civils, la justícia i els assumptes d'interior, on les limitades majories de centreesquerra d'avui podrien ser substituïdes demà per una majoria de la dreta populista formada pel PPE, el CRE i l'ID. Aquest canvi podria tenir repercussions crucials en la governança migratòria europea, especialment pel que fa a la seguretat dels migrants i la protecció dels seus drets fonamentals, com ara el dret d'asil.

Fins al dia d'avui, l'evolució de la governança migratòria europea ha estat un lent però inexorable camí cap al projecte de l'Europa-fortalesa. Al llarg d'aquest camí, les fronteres europees s'han tornat més inaccessibles, les rutes migratòries s'han fet més perilloses, i la seguretat de la ciutadania europea s'ha perseguit, cada cop més descaradament, a costa dels drets i la vida de les persones migrants. L'impacte de la dreta radical en aquest procés ha estat evident, i ha marcat el debat polític i l'agenda programàtica en matèria migratòria en termes d'una contraposició exclouent entre nosaltres (europeus) i ells (migrants). Tanmateix, en bona part, ha estat un impacte indirecte, és a dir, exercit des del poder creixent a les assemblees nacionals.

A partir del 9 de juny, si es confirmen les previsions electorals, aquest impacte podria ser també directe, és a dir, exercit des del mateix Parlament i les altres institucions europees. Això significarà, probablement, un gir encara més restrictiu pel que fa a les polítiques migratòries i d'asil, per exemple, amb l'externalització dels procediments de protecció internacional a països tercers (com l'acord recentment signat per Itàlia amb Albània) i l'abandó definitiu de solucions alternatives, com ara nous canals d'accés regular a la UE. En poques paraules, significarà un altre pas endavant cap a l'Europa-fortalesa i un pas enrere a l'Europa dels drets.

Referències bibliogràfiques

Bassets, Marc. «Le Pen plantea las elecciones europeas como un referéndum sobre la inmigración». *El País*, 3 de març de 2024. [Data de consulta 20.3.2024] <https://elpais.com/internacional/2024-03-03/le-pen-plantea-las-elecciones-europeas-como-un-referendum-sobre-la-inmigracion.html>

Cunningham, Kevin *et al.* «A Sharp Right Turn: A Forecast For The 2024 European Parliament Elections». *European Council on Foreign Relations*, 523, 2024. [Data de consulta 20.3.2024] <https://ecfr.eu/wp-content/uploads/2024/01/A-sharp-right-turn-A-forecast-for-the-2024-European-Parliament-elections-v4.pdf>

Fraser, Nancy. *Justice Interruptus: Critical Reflections on the «Post-Socialist» Condition*. New York: Routledge, 1997.

Garsha, Mingo. «EU Parliamentary Projection: Le Pen's Right-Wing ID Rises to Third Place». *Europe Elects*, 2023. [Data de consulta 20.3.2024] <https://europeelects.eu/2023/12/30/december-2023/>

Gennaioli, Nicola i Tabellini, Guido. «Identity Politics». Working Paper núm. 693, Working Paper Series IGIER – Università Bocconi, 2023. [Data de consulta 20.3.2024]

<https://repec.unibocconi.it/igier/igi/wp/2023/693.pdf>

Kancs, d'Artis i Lecca, Patrizio. «Long-term Social, Economic and Fiscal Effects of Immigration into the EU: The Role of the Integration Policy». *JRC Working Papers in Economics and Finance*, 2017/4. [Data de consulta 20.3.2024] https://ec.europa.eu/futurium/sites/futurium/files/jrc107441_wp_kancs_and_lecca_2017_4.pdf

Krastev, Ivan i Leonard, Mark. «A crisis of one's own: The politics of trauma in Europe's election year». *European Council on Foreign Relations*, 521, 2024. [Data de consulta 20.3.2024]

https://ecfr.eu/wp-content/uploads/2024/01/A-crisis-of-ones-own_The-politics-of-trauma-in-Europes-election-year-v2.pdf

Kyung Joon, Han. «The Impact of Radical Right-Wing Parties on the Positions of Mainstream Parties Regarding Multiculturalism». *West European Politics*, 38:3, 557-576, 2015.

<https://doi.org/10.1080/01402382.2014.981448>

OECD. «The Contribution of Migration to Regional Development, ECD Regional Development Studies», *Organisation for Economic Co-operation and Development*. París: OECD Publishing, 2022.

<https://doi.org/10.1787/57046df4-en>

Sahuquillo, María R. «El Partido Popular Europeo endurece su discurso para frenar la fuga de votos a la extrema derecha». *El País*, 6 de març de 2024. [Data de consulta 20.3.2024]

<https://elpais.com/internacional/2024-03-06/el-partido-popular-europeo-endurece-su-discurso-para-frenar-la-fuga-de-votos-a-la-extrema-derecha.html>

Wodak, Ruth. *The politics of fear: What Right-Wing Populist Discourses Mean*. Londres: SAGE Publications Ltd, 2015. [Data de consulta 20.3.2024]

<https://sk.sagepub.com/books/the-politics-of-fear>

